

De Proostkoerier

10e jaargang nr. 2 • juni 1995

Historische Vereniging "De Proosdijlanden"

De Proostkoerier

10e jaargang no. 2
juni 1995

Redactie-commissie:

A. Hagen
J.P.M. Toll
F.J. de Wit

Redactie-adres:

J.P.M. Toll
Conincksmeer 20
3645 WG Vinkeveen
tel. 02972 - 64422

Afdeling bibliotheek &
documentatie:

vacant

INHOUDSOPGAVE

pag.	artikel
3	Van de voorzitter
4	Welkom nieuwe leden
5	Het recht van de dertiende penning II
9	Een kas die steeds maar niet kloppen wou
11	De Rooms-Katholieke kerk in de hoge heerlijkheid van Waveren
14	De eerste 5 mei in Vinkeveen
18	Komkommers, kommer en kwel
20	Foto Groenteveiling
21	Genealogie en computers

BIJ DE VOORPLAAT

Een van de werkgroepen binnen onze vereniging betreft Archeologie.

In 1987 is onze plaatsgenote, de studente archeologie Corien Bakker, op verzoek van het toenmalige bestuur van de Historische Vereniging begonnen met archeologisch onderzoek (opgravingen) op het terrein aan de Dorpsstraat in Mijdrecht, waar enkele woningen werden afgebroken. Dit werk is - onder begeleiding van de VU - gedaan door enkele studenten, met medewerking van belangstellende plaatsgenoten. In 1988 zijn nog twee terreinen in de nabijheid onderzocht en van dit werk is in 1990 een tentoonstelling gehouden in de bibliotheek van Mijdrecht. In aanvulling hierop is er ook een klein onderzoek gedaan in en bij de bouwput tegenover het nieuwe gemeentehuis. Hier zijn ondermeer resten van muren gevonden, zoals op deze foto te zien zijn. Deze muren lagen dicht onder de oppervlakte, ongeveer op de plaats waar nu boekhandel

BRUNA is gevestigd. De restanten op de foto laten tenminste 3 funderingen zien, die gedeeltelijk over elkaar gebouwd zijn. Als een fundering erg verzakt was, werd een nieuwe aangelegd over de onbruikbare oude heen.

INLEVERDATUM PROOSTKOERIER

De sluitingsdatum kopy voor de derde aflevering in 1995 is: dinsdag 15 augustus 1995

GESLOTEN

In de maanden juli en augustus, de vakantie-maanden bij uitstek, zijn er geen dinsdagavond-bijeenkomsten voor de leden van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' in het gemeente-archief aan de Croonstadllaan

Van de voorzitter

MONUMENTENZORG

De gemeenteraad van De Ronde Venen heeft bij besluit van 23 mei 1991 de Provinciale Utrechtse Monumentencommissie (P.U.M.C.) aangewezen als (gemeentelijke) Monumentencommissie. Deze commissie is inmiddels met haar werkzaamheden in de gemeente De Ronde Venen begonnen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de tijdens het Monumenten Inventarisatie Project van de provincie Utrecht in 1992/1993 verzamelde gegevens. Bij de werkzaamheden van de commissie is ook onze vereniging betrokken. De heer Van Golen en ondergetekende, bekend met de regionale historie, nemen als adviseurs deel aan de werkzaamheden.

Het ligt in het voornemen van de commissie om in de loop van dit jaar het ontwerp van een eerste lijst van monumenten aan het gemeentebestuur ter vaststelling aan te bieden. De noodzaak daartoe wordt met de dag duidelijker, omdat steeds weer panden uit onze dorpen verdwijnen zonder dat is komen vast te staan of zij al dan niet als cultureel erfgoed voor bescherming in aanmerking komen.

CURSUSSEN

Het bestuur is erin geslaagd om bij voldoende deelname in het komende winterseizoen weer een cursus paleografie te organiseren. Deze nieuwe cursus zal in grote lijnen gelijk zijn aan de

vorige maar zal in plaats van twaalf in totaal zestien lesavonden omvatten. Voorafgaand aan de cursus zal een bezoek worden gebracht aan het verbouwde Rijksarchief in Utrecht. De cursus zal wederom worden geleid door de archivaris bij het Rijksarchief, de heer D. Koen. Voor meer bijzonderheden wordt verwezen naar het bij dit blad gevoegdeaanmeldingsformulier. Daarnaast zal in het voorjaar van 1996 aan een kortere cursus kunnen worden deelgenomen. Dit betreft een introductiecursus lokale en regionale geschiedenis en wordt gegeven in samenwerking met de Stichting Stichtse Geschiedenis in het gemeentearchief van De Ronde Venen en zal in totaal vijf lessen gaan omvatten. Nadere bijzonderheden zullen te zijner tijd bekend worden gemaakt.

TENTOONSTELLING

De tentoonstelling ter gelegenheid van ons tienjarig bestaan in het gemeentehuis is inmiddels beëindigd. Het is een overweldigend succes geworden. Vanaf deze plaats moet dank worden uitgesproken aan het gemeentebestuur voor de medewerking en de gastvrijheid die werd ondervonden. Maar de meeste dank gaat toch uit naar de bedenker en uitvoerder van de tentoonstelling, onze secretaris de heer P. A. van Golen. Het thema van de tentoonstelling was: De Ronde Venen van water naar land, van land naar water en wederom van water naar land. Deze steeds

doorgaande wisseling heeft de geschiedenis van het gebied bepaald en zal haar wellicht ook in de toekomst, gezien de plannen met de polder Groot-Mijdrecht, blijven bepalen.

ARCHEOLOGIE

Gedurende verscheidene jaren is getracht aan de werkgroep opgravingen meer inhoud te geven. Door de verkiezing in de ledenvergadering van 11 mei j.l. van de heer J.C. van Kooten uit Mijdrecht tot bestuurslid is tevens de vacature in het bestuur, belast met archeologie, vervuld. Wij zijn hierover zeer verheugd en zo kan in de toekomst meer gestructureerd onderzoek worden verricht.

BIBLIOTHECARIS

Naast prettige aangelegenheden zijn er ook minder prettige zaken te vermelden. Zo'n zaak is het zich om gezondheidsredenen moeten terugtrekken van de heer Th. De Schrijver als bibliothecaris van onze vereniging. De grote toevloed van historisch materiaal en de vele werkzaamheden daaraan verbonden werden hem te veel. Het bestuur betreurt dit ten zeerste omdat Theo De Schrijver zich gedurende ruim tien jaar op voorbeeldige wijze geheel belangeloos heeft ingezet voor onze vereniging. Wij zijn hem daarvoor veel dank verschuldigd en wensen hem volledig herstel toe. Maar het verenigingsleven moet voortgang hebben en wij zoeken daarom voor de heer De Schrij-

ver een opvolger die dat interessante werk wil gaan verrichten. Belangstellenden kunnen zich in verbinding stellen met de voorzitter of met één van de bestuursleden.

BEHEERDER LOKAAL PRINSENHUIS

Zolang het Antoniushuis in Vinkeveen nog niet geschikt is voor het inrichten van een oudheidskamer blijft de vereniging de beschikking houden over het lokaal in het Prinsenhuis. Dit lokaal is thans voor negen dagdelen onderverhuurd. De overige acht dagdelen staan ter beschikking van de vereniging. Het beheer is in handen van de heer H.G. Lefers, Karolus 9, 4641 LJ Mijdrecht, tel. 02979 - 84701, die over het gebruik nadere inlichtingen kan geven.

WELKOM AAN NIEUWE LEDEN

Het afgelopen kwartaal heeft opnieuw een groei van het ledenbestand te zien gegeven. Met vreugde kunnen wij daarom de onderstaande tien nieuwe leden verwelkomen.

J. van den Berg	De Hoef
J. Damen	Uithoorn
Mevr. G. Hendriks	Vinkeveen
H. Hoogenhout	Baambrugge
C.A.M. Kooyman	Amstelveen
Mevr. J. Pelsers-Brandenburg	Vinkeveen
Mevr. M. Schaeffer	Mijdrecht
J.H. van Spengen	Vinkeveen
S.I. Stein	Mijdrecht
D. van Wijk	Vinkeveen

Allen **'VAN HARTE WELKOM'** in onze vereniging

BESTUUR van Historische Vereniging DE PROOSDIJLANDEN

opgericht 20 september 1984

Voorzitter: Monumentenzorg	P.C. Grundmann Wilnis	tel.02979-815788
Secretaris Heemkunde en tentoonstellingen	P.A. van Golen Vinkeveen Postadres: Postbus 65 3648 ZH Wilnis	tel. 02972-61672
Penningmeester	Mevr. B. van Tol - Burgers Wilnis	tel. 02979-84213
Vice-voorzitter genealogie en paleografie	H.J. Röling Mijdrecht	tel. 02975 - 61474
2de secretaris externe aktiviteiten	Mevr. M. Th. Pietersen - Mourits Wilnis	tel. 02979 - 82462
2de penningmeester ledenadministratie	N.van Beek Wilnis	tel.02979-84234
Bibliotheek en documentatie	A. Hagen Mijdrecht	tel. 02979 - 87550
De Proostkoerler	J.P.M. Toll Vinkeveen	tel. 02972-64422
Veenmuseum	M. Kroon Vinkeveen	tel. 02972-63606
Archeologie	J.C. van Kooten Mijdrecht	tel.02979-85236

Lidmaatschap: f. 30,— per jaar

Bankrelatie: RABOBANK, Mijdrecht rek.nr. 36.96.18.505

giro bank: nr. 283067

Adres: GEMEENTE-ARCHIEF, Croonstadlaan 1 1 1, Mijdrecht

Adres: PRINSENHUIS, Prinses Wilhelminalaan 31, Mijdrecht

HET RECHT VAN DE DERTIENDE PENNING II

door Hans Toll

In de voorlaatste Proostkoerier (9de jaargang nr. 3/4 - december 1994) heb ik in de inleiding verteld wat het recht van de dertiende penning inhoudt. Voldoende copy voor de vorige aflevering heeft de redactie doen besluiten hoofdstuk II even 'op de plank te laten liggen'.

In hoofdstuk 1 heb ik uitgelegd hoe de handwissel is ontstaan: om toestemming van de heer te krijgen onroerend goed te mogen verkopen, om een stuk land 'van hand te mogen verwisselen', moesten vaste prestatie (geld) en/of een bepaalde hoeveelheid goederen, aan de heer geleverd worden.

In hoofdstuk II (Bronnen) wil ik twee oorkonden bespreken waarin het begrip 'handwissel' voorkomt. De oudste tot nu toe bekende mededelingen betreffende de handwissel komen we tegen in een tweetal oorkonden uit het jaar 1308; het ene charter is gedagtekend op 20 maart en de tweede op 11 november, (zie bijlagen I en II)

HOOFDSTUK II: BRONNEN

In de eerste akte, die van 20 maart 1308, verklaart bisschop Guy van Henegouwen dat het hem bekend is dat zijn voorganger, bisschop Hendrik van Vianen, in gebruik heeft gegeven een 'lant, dat des Bisschops Weyde heet, Custwic ende Ondacht'. Bisschop Hendrik heeft dit stuk verpacht onder de volgende voorwaarden: voor elke kleine hoeve moet jaarlijks twee pond Utrechtse penningen en twee kapoenen worden betaald en, als er bij Hoppenesse een dam is gelegd, dan moeten de lantsaten ieder jaar drie pond Utrechtse penningen en drie kapoenen betalen. Het betreffende gebied was de vooruit-springende landtong bij het Klaphek, waar de Hollandse IJsel in 1285 van de Lek is afgedamd. Door het leggen van deze dam bij

Hoppenesse werd de afwatering van de polders, die nu voortaan op de IJsel konden lozen, sterk verbeterd en de waarde van de grond steeg hierdoor. Vandaar die verhoging van de pacht. Bisschop Guy van Henegouwen wil dit alles schriftelijk vastleggen. In bedoelde akte wordt verder gesteld dat tienden en gerechten aan de bisschop toekomen. Ieder erfpachter van een deel van de landerijen van de bisschop moet een 'schotbaar' man zijn. Van Iterson geeft voor deze bepaling een zeer acceptabele verklaring,(17)

Het gebied, waar het hier over gaat, vormde een vooruit-springende punt van het gebied van Utrecht, die als het ware in Holland was geschoven. De bisschop wilde liever geen Hollanders als grondgebruikers in zijn gebied, want stel je voor dat de nieuwe grondgebruiker

een 'welgeboren iemand' was die op grond van zijn stand vrijstelling had van het betalen van belasting (schot).

Wat de handwissel betreft zegt dit charter:

"Ende alse dit guet versterft, so sel één van van deen erfnamen dat guet winnen an ons of an onsen nacomelingen te hantwissel binnen Sinte Martinsmisse, de naest coemt in den winter nadeen dat dat guet verstorven is, om vijf scillinge Trechtscher penninge van der hoeve ende ons deen pacht betalen."

Ook in de tweede oorkonde, die van 11 november 1308, komt de handwissel ter sprake (bijlage II). Bisschop Guy vertelt ons dat één van zijn voorgangers een stuk land, 'des Bisschops guet toe Mylant', in erfpacht heeft uitgegeven. Brieven, die destijds van deze transactie waren opgemaakt

en aan de grondgebruikers uitgereikt, zijn de boeren kwijtgeraakt, 'wair omme hebben wy den voerseyden lantsaten die brieve ente verwerden vernyet'. Wederzijdse rechten en verplichtingen worden opnieuw op schrift gesteld 'nae der bester waerheit, die wy dairaff vernemen mochten'.

Het gebied is in erfpacht uitgegeven tegen een jaarlijkse pachtsom van tachtig Utrechtse ponden, te voldoen op de eerste zondag na Sint Jan. Overdracht van het zakelijk gebruiksrecht van de grond is toegestaan, maar het moet dan wel geschieden ten overstaan van de bisschoppelijke rentmeester en minstens vier landzaten. Diegene die zo het zakelijk gebruiksrecht kreeg moest aan de rentmeester voor handwissel een vastgesteld bedrag in geld voldoen: tien Utrechtse schellingen per hoeve. Kreeg men de grond door vererving, dan moest de erfgenaam voor de handwissel vijf van die schellingen betalen.

In de twee hier besproken oorkonden, waarschijnlijk de oudste wat betreft gegevens over de handwissel, wordt het jaarlijks te betalen bedrag uitgedrukt in een vaste som geld die door een erfpachter moest worden betaald omdat het zakelijk recht tot gebruik van de grond op hem was overgegaan.

Naast de hierboven beschreven vorm van handwissel komen we in het Nedersticht er een tegen die in verschillende opzichten afwijkt. Allereerst is hier de

casuele verplichting geen vast bedrag. Vervolgens wordt deze handwissel berekend over de getaxeerde waarde van de verkochte grond en dus niet over de uiteindelijke verkoopprijs: het is een evenredig gedeelte van de waarde en wel... de dertiende penning. Als derde punt van verschil is het feit dat deze handwissel alleen verschuldigd was bij overdracht door levenden. Bij vererving hoefde hier dus geen 'handwisselgeld' op tafel te komen. Deze vorm van handwissel wordt vooral in de Vechtstreek aangetroffen en is daar in handen van de bisschop van Utrecht en het Kapittel van Sint Pieter. Uit bronnen blijkt dat de termen 'handwissel' en 'dertiende penning' door elkaar worden gebruikt.

In een akte van 9 oktober 1331 (18) erkende Zweder, Heer van Abcoude, dat hij met Proost, Deken en Kapittel van Sint Pieter te Utrecht een overeenkomst heeft gesloten betreffende zijn "heerlijke goet... van Abcoude", nader omschreven als "ghe-rechte, handwissel, tins ende tienden, groet ende cleyne van Abcoude ende van Vinkenvene." Handwissel, tins en tienden zijn ook hier weer niet nader omschreven.

Bovengenoemde Zweder van Abcoude overleed in 1347. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Gijsbrecht en, als die overleden is, wordt zijn kleinzoon en naamgenoot Zweder de erfgenaam. Hij erft van vaders zijde de titel 'Heer van Abcoude' en van

moeders kant krijgt hij de titel 'Heer van Gaasbeek, Putten en Strijen'. Als deze Zweder in 1400 overlijdt, heeft hij een nog jonge zoon die in de geschiedenis bekend staat als de machtige en invloedrijke Jacob van Gaasbeek. Tussen deze Jacob van Gaasbeek en Jacob van Lichtenberg, Proost van Sint Pieter te Utrecht, ontstond een geschil 'ruerende van hantwissel, van nacoop, van den daeghelixschen gerichte, van thyns, van tyenden, groet ende cleyne, tot Abcoude ende tot Vinckenveen, van soeven ende vyertigh mergen lants, geheten ten Oudenhoeve, ende van ses mergen lants biden broeck mitter visscherien, geheeten die Meer. Het gaat hier dus blijkbaar over een geschil naar aanleiding van de in dit opzicht letterlijk gelijkkluidende tekst van 1331. Op 20 mei 1410 doet Frederik van Blankenheim uitspraak in dit geschil (zie bijlage III)

Noten:

17. *Iterson, van, Handwissel, dertiende penning en zilvergeld. (voortaan aangeduid met 'handwissel', 251*

18. *S. Muller Fz., Catalogus van het archief van het kapittel van St. Pieter, no. 803.*

BIJLAGE!

Bisschop Guy van Henegouwen verklaart, dat bisschop Hendrik van Vianden op bepaalde voorwaarden de bisschopsweide, Custwijn en Ondank, in erfpacht heeft uitgegeven. Hij bekrachtigt deze rechtsverhouding en zet de voorwaarden opnieuw op schrift.

1308 Maart 20.

Wi Guy, bi der ghenade Goeds Bisshop tot Utrecht, maken kont alle denghenen, de desen brief sullen sien of horen lesen, dat ons ter waerheyt anebrocht is, dat Biisshop Heynric, onse voersate, Bisshop tot Utrecht, daer God de ziele of hebben moete, lant, dat des Bischops Weyde heet, Custwic ende Ondacht, dat hout neghen ende vijftich cleyne hoven ende ene viertel utgaf, elke cleyne hoeve omme tue pont 'Trechtscher penninge ende tue capone tot Sinte Martins misse in den winter te betalen, inde waer dat sake, dat men den dam sloeghe te Hopenesse, de zeder gheslagen is, so soude de hoeve ghelden dre pont ende dre capoene. Ende omdat wi de waerheyt also ghevonden hebben, dat de lantsaten daer oue erfpacht hebben, so donct ons, dat wine hem sculdich sijn te houden ende onse nacomelinge ende hebben hem daerop desen brief ghegheven ente voerwaerden vemeyt in der manire, dat elke hoeve voert meer van desen daghe gheven sel dre pont Trechser penninge ende dre capone, jaerlix des

Soenedaechs na Sinte Martinsdaghe in den winter tot Utrecht te betalen, utghenoemen de tyenden ente gherechte. Ende we dat lant hebben sel, de zel wesen een scotbaer man offer scotbaer lude te rechte staen voer onsen scoute, de wi daer setten. Ende alse dit guet versterft, so sel één van deen erfnamen dat guet winnen an ons of an onsen nacomelingen te hantwissel binnen Sinte Martinsmisse, de naest coemt in den winter nadoen dat dat guet verstorven is, om vijf scillinge Trechtscher penninge van der hoeve ende ons deen pacht betalen, Ende so we dit guet coept, de selt an ons winnen mit onsen opene brieve oft an onsen nacomelinghe voer Sint Martinsmisse, dedaer naest coemt, in den winter nadeen dat de coep ghemaket is ende opghedragen voer onsen scoute ende den bure van der Weyde om tyen scillinge 'Trechtscher penninge de hoeve. Ende elke hoeve sel hebben een hus ende enen man, daerop woenende. Ende elke hove was utghegheven van Bisshop Heynric, onsen voorzaten, alse voer tvintich morghen te hebben. Ende dit lant sellen si hebben mit wegghen ende mit weteringhen, de van outs daerto behoerden. En ware, dat hem ander weghe ende weteringe orbarliker waren, de sel wi hem gheven onder horen cost te maken ende te graven onverminret onsen pacht. Ende opdat dit vast ende stade blive, so heb wi Guy, Bisscop van Utrecht voerghenoemt, desen

brief besegelt mit onsen segel. Ghegheven int jaer ons Heren dusest drehondert ende seven des 'Woensdaechs voer Onser Vrouwendach annunciati.

Archief van het kapittel van Sint Jan, nr. 1536.

BIJLAGE II

Bisschop Guy van Henegouwen vernieuwt een verloren erfpachtsbrief van zijn voorgangers van het bisschoppelijk goed te Milant. Afgaande op de mededelingen reconstrueert hij zoveel mogelijk de oorspronkelijke voorwaarden, waarop de gronden in erfpacht zijn uitgegeven.

1308 November 11

Verpachtinge des Bisscops goet toe Mylant
Wy Guy, by der genaden Goeds Bisschop to Utrecht, doen kont al denghenen, die desen brief sien sellen off hoeren lesen, dat ons ter waerheit anegecomen is, alse dat guet, dat heet des Bisscops guet to Milant, oec waert gelegen is, verpacht was, alse van onsen voirsaten, Bisscope van Utrecht tot enen erffpachte ende daerop brieve waren, die de lantsaten verloren hebben, wair omme hebben wy den voerseiden lantsaten die brieve ente verwerden vernyet in deser manieren, die hiernaevolget me. der bester waerheit, die wy dairaff vernemen mochten. Alse dat dese voirseide lantsaten dit guet sellen besitten ende

gebruken erflike alse omme tachtig pont Trechtscher munte off dat paeymment daervoir, te betalen jaerlicx des naesten Sonnedaechs nae Sinte Johansdage te middesomer in onser stat van Utrecht, in deser manieren: Waer dat sake, dat sy opten dach niet en betaelden, soe waren sy der anderen dages, alse des Manendages, schuldich twyvoudich pacht ende des derden dages soe bedden sy hoir versuemt. ende dat sal wesen sonder alrehande argheit ende mit goeden trouwen, also: offte voirseyde lantsaten gemeenliken ofte meeste pertye tot Utrecht niet comen en mochten opte voirseyde tijt, alse van beden off van anderen gemenen misvalle, soe sellen sy desen pacht op ene andere stede betalen binnen onsen gestichte, dair sy comen mogen ende men hem te voeren te weten sel doen. Voert meer omdat diegene, die hoeren pacht betalen, ongecallendiirt blyven van twyvoudigen pachte off van verbornisse van hoeren guede alse hiervoir gescreven is, soe sellen die voirg. lantsaten onsen rentmeister gheven in schrifte dat getal van den hoeven van desen lande ende eggen ende enden ende naeme ghere besitter ende gebruikers sijn van desen lande. *inde* hoe groet elx mans pacht is, die hy gheven sell van synen lande, dat hy bruket. Ende der schrifte sellen die voirseyde lantsaten hebben een wederschrift. Off yemant synen pacht versumede, dat die lantsaten by hoeren schrifte ende

by onses rentemeisters scrifte, die overeen spreien sellen ende de men van jare te jare horen sel dat ene tegen tander, ons offte onsen rentmeister te bewysen dieghene, die hoeren pacht onbetaelt hebben ende wy ofte onse nacomelinge an de rechtschuldige ons verhalen mogen. Ende dair stellen sy onsen boden to sterken ende to helpen, Ende waer sy ons off onsen rentmeister, die niet en bewijsden off dairtoe niet helpen en wouden onse recht te bedriven, soe soude wy ons houden an de mene lantsaten. Voert meer opdat dit guet ons, noch die menen lantsaten niet verbijsteren en moge, soe sel geen man ditguet verwisselen noch vercopen, men draecht op voir onsen rentmeister ende voir viir lantsaten ten mynsten. Ende diegene, die dit guet coept ende wisselt an hem, die sal gheven onsen rentmeister te handwissel tien scillinge Trechtscher munte van der hove. *inde* dat(t)e min is nae dien dat beloept. Ende men sel synen naem setten in der lantsaten briefff ende in onsen brieffenten anderen uut. Voert meer alse ditguet versterft, soe sal een van deen erfnamen ditguet ontvaen van onsen rentmeister ende sal te handwissel geven vijff scillinge Trechtscher munte van der hoeve ende sel synen name laten scryven, opdat die here ente lantsaten weten mogen, waer men dien pacht manen sel. Ende dese handwissel ende dese winninge sel men doen ter naester pachtijt, die coemt nae dien, dat dat guet vercoft is off verstorven off dair en

bynnen. Ende dit guet en sal nemant hebben, hy en sy een scotber man off en stae ter scotbaer lude ende sel wesen woenoflich in onsen bisdoem. Ende desen pacht van desen lande sellen die lantsaten setten ende liften onder hem by witaftigen luden nader grote ende nader waerde des lants. Opdat dit vaste ende stade blyve, soe heb wy Guy, Biscop to Utrecht voirgenoomt, desen briefff besegelt met onsen segell. Gegeven int jair onss Heren m.ccc ende achte op Sinte Martinsdage in den winter.

archieffder "Bisschoppen van Utrecht, No 3 (1), fo. 60 vs.

BIJLAGE III

Bisschop Frederik van Blankenheim doet uitspraak in een geschil tussen de Proost van St. Pieter en Jacob, Heer van Gaesbeeck, over de handwissel, het lage gerecht, tins en tienden van bepaalde landerijen onder Abcoude en Vinkenveen.

1410 mei 20

Frederik, by der genaden Goodts Biscop tUtrecht, maicken condt allen luyden, dat twist ende schelinge geweest is tusschen Jacob, heer van Gaesbeecke, van Abcoude, van Put(ten) ende Stryen, aen die een syde ende der eerbaeren heer Jacob van Lichtenberch, proest onser kercken Sinte Peters tUtrecht, an die ander zyde, daarvan zij dingplechtich ende ten rechte voor

ons gecoemen waeren,
merende van hantwissel, van
nacoop, van den daegelixschen
gerichte, van tyns, van
tyenden, groet ende cleyn, tot
Abcoude ende tot Vinckenveen
van soeven ende vyertich
mergen lants, geheten ten
Oudenhoeve ende van ses
mergen lants biden broecke
mitter visscherien, geheeten die
Meer. Welcke twist ende
schellinge neder te leggen
tusschen den parthyen voorg.
een seggen daer tusschen te
seggen aen ons gebleven was,
daerop wy ons berieden mit
onsen vrienden van onser raide
hyerna bescreven. Ende

seggen aldus nae sulcken betoen,
als wy gesien nebben ende ons die
proest van Sint Peters voors.
daeraff getoond heeft, dat die proest
van Sint Peter voors hantwissel,
naecoop, gericht, tyns ende tyenden,
groff ende cleyn voors. tot Abcoude
ende tot Vinckveen voors. doe
soeven ende veertich mergen lants
ende ses mergen lants mitte
visscherien voorscreven rustelick
ende vredelick, ongehindert ende
ongelet van Jacob, heer van
Gaesbeecke voorg., hebben, te
besitten ende gebruycken sal tot
synen besten orber.. Hyer waeren
oever ende aen heer Johan van
Vyanen van Beverweerde, heer
Johan van Zuylen, heer Jan van

Schonauwen, heer Melis Uten
Eng, heer Johan Limbeecke,
ridders, Jacob van Zuylen,
Johan van Clarenborch,
Goitschallick van Wynsen, onse
vrienden van onsen raide, ende
andere gueder liden genoch. In
oirkonde des briefs met onsen
zegel besegelt. Gegeven tot
Duerstede in den jaere uns
Heren duysent vierhondert ende
thien den twintichsten dach in
Meye.

Archief van het kapittel van St.
Pieter, No. 840 (afschrift 16e
eeuw).

Een kas die steeds maar niet kloppen wou

door Fred de Wit

Op 2 maart 1888 kwam de raad van de gemeente Wilnis onder voorzitterschap van burgemeester De Voogt in een besloten vergadering bijeen.

Dreden waarom deze vergadering besloten was, werd al direct duidelijk toen de burgemeester mededeelde, dat bij een op 7 februari gehouden controle van de gemeentekas was gebleken dat er een tekort was van f 394,80. Hiervan was een proces-verbaal opgemaakt en verder onderzoek had uitgewezen dat het tekort, voor zover men dat nog kon nagaan, inmiddels was opgelopen tot f 422.201/2. Daar de secretaris ontvanger dit verschil niet aannemelijk kon

maken, was hij met onmiddellijke ingang geschorst. Ter geruststelling van de aanwezige raadsleden kon burgemeester De Voogt echter mededelen dat betrokkene middels een brief reeds f 400,— had teruggestort en aan de ambtenaar ter secretarie Lakeman f 19,50 ter hand had gesteld, zodat het tekort voor de gemeente f 2,70 1/2 bedroeg. Vervolgens las de burgemeester een brief voor welke de geschorste secretaris-ontvanger aan de raad had gestuurd en waarbij deze het door hem mondeling gedane verzoek om eervol ontslag introk

en zich bij de raad aanbeval. Burgemeester De Voogt was echter van mening, dat het gedrag van betrokkene tijdens de schorsing helaas niet zodanig was geweest dat hieraan gevolg zou moeten worden gegeven. De aanwezige raadsleden wilden nu echter het naadje van de kous weten en het gevolg was dat uitvoerig werd gesproken over 's mans levenswandel en de slordige wijze waarop hij als secretaris en als ontvanger had gefunctioneerd. Hierna werd besloten het voorstel van burge-

wethouders om tot ontslag over te gaan te aanvaarden.

In de daarop volgende raadsvergadering van 27 april 1888 werd de voormalige Mijdrechtse ambtenaar J. Lakeman beëdigd als opvolger van de ontslagen secretaris-ontvanger. Deze bleef kort in Wilnis werkzaam, tot 1 augustus 1900; toen werd hij benoemd tot secretaris van de gemeente Opsterland.

Zijn opvolger werd op 24 augustus in Wilnis aangesteld en veroorzaakte wederom ingrijpen van hogerhand. Per 1 maart 1901 was W.L. van Tricht benoemd tot burgemeester van Mijdrecht en Wilnis als opvolger van de in december 1900 overleden burgemeester J.G. de Voogt. Reeds bij de eerste door hem te leiden raadsvergadering op 23 maart verzocht hij de leden van de raad, omdat hij een aantal vertrouwelijke mededelingen te doen had, in besloten zitting over te gaan. Zonder hoofdelijke stemming werd hiertoe besloten. Van Tricht merkte allereerst op dat hij niet had durven denken, in de eerste door hem te leiden raadsverga-

ring, onaangename zaken aan de raadsleden te moeten mededelen. Reeds enkele dagen na zijn aantreden had hij moeten constateren dat de gemeente-administratie in wanorde was. Bovendien bleek het financieel beheer van de secretaris-ontvanger zodanig te zijn dat het noodzakelijk was, met de wethouders, een onderzoek in te stellen naar de inhoud van de kas. Hierbij werd een aanmerkelijk tekort geconstateerd. Omdat de journalen niet waren bijgehouden, bleek ook de omvang van het ontbrekende bedrag niet op de juiste wijze vast te stellen. Van de resultaten van dit onderzoek heeft hij toen de commissaris van de koningin onmiddellijk op de hoogte gebracht. Deze verlangde dat de raad de gemeente-secretaris-ontvanger van Wilnis direct, hetzij al of niet eervol, zou ontslaan. Indien de raad hiertoe niet zou besluiten zou de commissaris zelf maatregelen nemen. Van Tricht zei dat hij eerst had willen voorstellen om de betrokkene, met het oog op zijn gezin, een tijdelijk verlof te

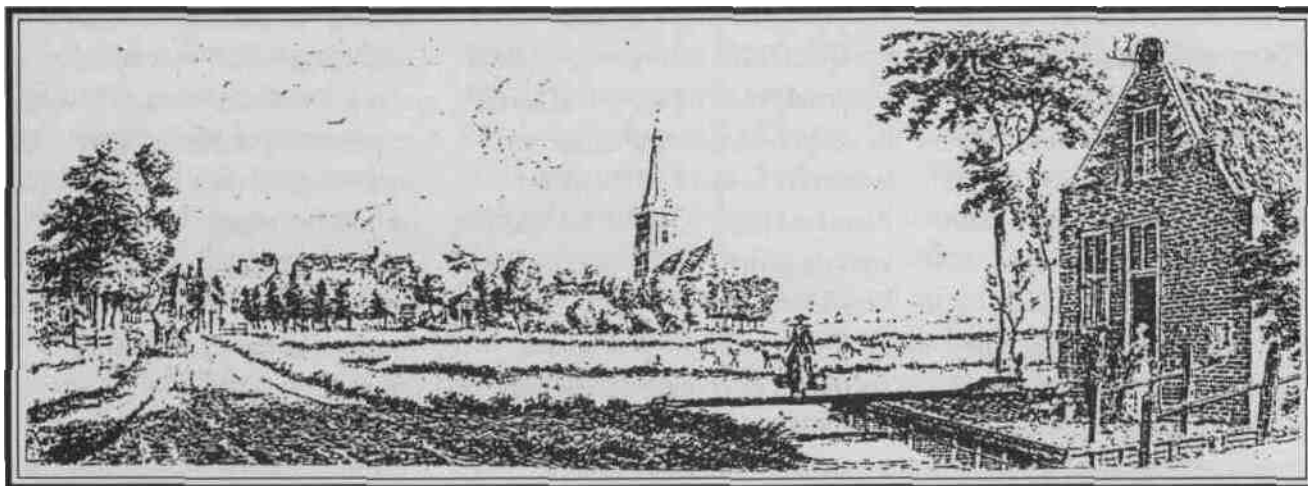
verlenen, zodat hij dan naar iets anders kon omzien. Inmiddels was hij echter in het bezit gekomen van een attest van de gemeente-geneesheer, de heer Van der Hoeve, waaruit bleek dat de secretaris-ontvanger reeds enige maanden lijdende was aan een ernstig zenuwlijden. De burgemeester stelde daarom voor om een eervol ontslag te verlenen wegens ziekte. Vervolgens werd hiertoe met algemene stemmen besloten.

Om de gemeente-administratie op orde te brengen werd aangegeven D.J. Munnik, ambtenaar ter secretaris der gemeente Hof van Delft. Naar aanleiding van bovenstaand artikel zal u nu wel duidelijk zijn waarom uit die tijdsperiode naar secretaris Munnik wel een laan in Wilnis is vernoemd en naar zijn voorgangers niet.

Geraadpleegde archieven:

Raadsnotulen en notulen

collegevergadering Wilnis.

gezicht op het dorp Wilnis omstreeks 1747

De Rooms-Katholieke kerk in de hoge heerlijkheid van Waveren

door Johan Klijn

Tijdens mijn genealogisch onderzoek moest regelmatig naar het doop- en trouwregister van de Rooms-Katholieke kerk in Waveren gegrepen worden. De wens om dit meer systematisch aan te pakken, deed mij besluiten in ieder geval het trouwregister in zijn geheel over te nemen in mijn PC. Het trouwregister, dat aanwezig is in het Rijksarchief Utrecht, beslaat een periode van 1704 tot 1813. Gedurende het langdurige typewerk begon echter ook de geschiedenis van deze kerk te Waveren mij meer en meer te interesseren; tenslotte gaan al deze gegevens pas leven met enige achtergrondinformatie. Dit artikel beschrijft een aantal wetenswaardigheden, welke ik in diverse bronnen vond over de R-K kerk te Waveren.

Dontginning van het gebied van Waverveen en Waveren is begonnen in de 11de eeuw en gedurende de 12de eeuw voltooid. Tijdens het ontstaan van nederzettingen in dit gebied zal ongetwijfeld ook spoedig een kerkje gebouwd zijn. De oudste vermelding van een kerk dateert echter uit 1460 en noemt een kerkje te Waverveen.

De jaren van de Tachtigjarige Oorlog waren ook in dit gebied roerige tijden. In 1573 werd door de staten van Holland een verbod op de uitoefening van het Rooms-Katholieke geloof uitgevaardigd, waardoor waarschijnlijk ook de pastoor van Waveren het veld moest ruimen. Sinds die tijd waren de gelovigen aangewezen op Abcoude. In het doopboek van Abcoude vinden we vanaf 1573 niet alleen kinderen uit het

gebied van Waveren terug, maar uit de wijde omgeving van Abcoude, waaronder Aalsmeer, Amstelveen, Holendrecht, Loenersloot, Mijdrecht, Nieuwkoop, Nieuwveen, Uithoorn, Weesp, Wilnis en Zevenhoven. In 1578 werd echter ook de laatste pastoor van Abcoude, Gerardus Jeger, uit Holland verdreven.

Het werd voor de katholieken in deze streek nog moeilijker toen in 1580 door de Staten van Utrecht ook in het Sticht de uitoefening van het Rooms-Katholiek geloof definitief verboden werd. In die tijd werd de zielzorg overgenomen door rondreizende priesters, opererend vanuit Amsterdam of Utrecht en rechtstreeks bestuurd vanuit Rome; de streek was missiegebied geworden. De

missionarissen hielden hun bijeenkomsten in het geheim, meestal 's nachts. Door de tolerante houding van de baljuw van Amstelland schenen Waveren en Waverveen hiervoor plaatsen bij uitstek te zijn.

De tolerante houding van met name de Staten van Utrecht, ongetwijfeld veroorzaakt door het feit dat nogal wat katholieken zitting in deze Staten hadden, had tot gevolg dat het katholieke geloof onder de plattelandsbevolking welig is blijven tieren. In 1630 was het zelfvertrouwen van de katholieken in deze streek zo groot dat er in Mijdrecht en Waveren weer kerken werden gebouwd. Het ging hierbij om zogenaamde schuil- of schuurkerken, die aan de buitenkant niet als kerk herkenbaar mochten zijn. Tegen betaling lieten de

burgerlijke autoriteiten het gebruik van deze kerken oogluikend toe.

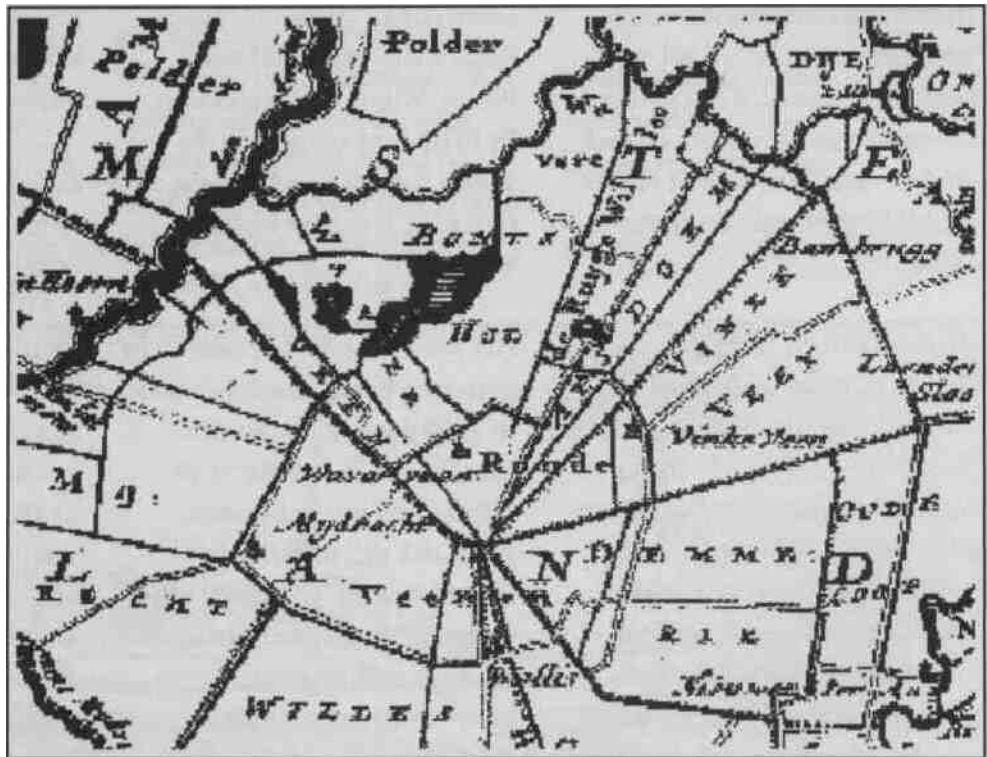
De kerk in de hoge heerlijkheid van Waveren (d.i. Waveren, Botshol en Ruige Wilnis) lag op de grens van Botshol en de Ruige Wilnis, ongeveer 200 meter in het verlengde van het Achterbos, ongeveer ter hoogte van de huidige boerderij van Bouthoorn. Deze kerk heeft ruim twee eeuwen dienst gedaan en bediende de gelovigen van *'Waveren, Waverveen, Botshol, Proostdij, Vinkeveen, Demmerick en Donkerend met nog eenige huisgezinnen in de zogenoemde Rijke Wavere'*, zoals een voorblad van het doop- en trouwregister vermeldt. Pastoor Van Court begon in 1704 met het bijhouden van dit doop- en trouwregister. In 1728 werd hij opgevolgd door Bartholomeus van Bergen en kort daarop in november 1729 door Arnoldus Laurentius van den Niewendijck. Pastoor Van den Niewendijck heeft het bijhouden van de doop- en trouwinschrijvingen ongetwijfeld ambitieus ter hand genomen. De eerste jaren werden de namen in keurig schoonschrift vermeld. Met het voortschrijden der jaren wordt het handschrift echter onduidelijker en

nemen ook de vergissingen toe, getuige de doopinschrijvingen welke regelmatig in het trouwregister terecht komen.

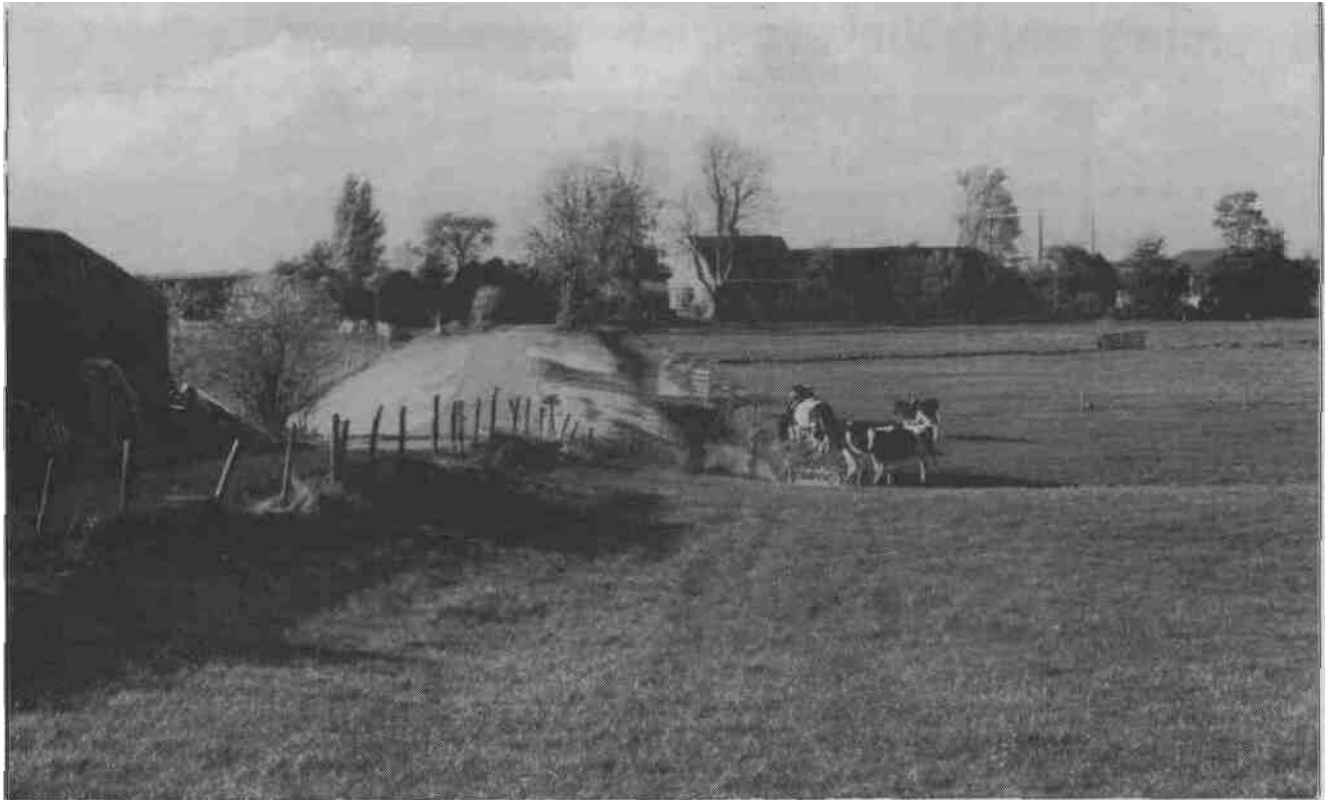
In 1766 schrijft de opvolger van de overleden pastoor Van den Niewendijck, Johannes Franciscus Groothuijs: *'Dese overstaande namen die bij de overledene niet aangetekent zijn, staan geboekt gelijk ik se op de briefjes hier en daar gevonden heb'*. Zijn aanvullingen beginnen in 1748, waardoor het niet denkbeeldig is dat het doop- en trouwregister in de daaropvolgende periode niet volledig is. Groothuijs werd opgevolgd door achtereenvolgens Theodorus van Beeck in 1769, Philippus van Veen in 1793 en Wilhelmus Franciscus van den Berg in 1809.

De door de pastoors bijgehouden trouwregisters vermelden meestal geen getuigen bij het huwelijk, doch slechts *'in facie ecclesiae'* (ten overstaan van de kerk), hetgeen betekent dat er getuigen aanwezig waren. In het geval er wel getuigen vermeld worden, zijn dit vaak zogenaamde *'klopjes'*. Achter hun naam wordt meestal *'geestelijke dochter'* of de afkorting g.d. geschreven. Zo treffen we vanaf 1704 gedurende vele jaren regelmatig de namen van Aploonia de Groot en Willemina (Willempje) de Boer aan als getuigen.

Deze klopjes waren geen religieuzen, maar evenmin gewone leken. Zij woonden in een soort gemeenschap, meestal slechts

Detail uit een kaart van de provincie Utrecht uit de Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, 1757.

met drie of vier bij elkaar, of bleven bij hun familie in het gezin. Zij assisteerden de priesters, zorgden voor hun huishouding, voor het onderhoud van de kerk en voor de kerkgewaden. Zij verzorgden mede de zang, gaven catechismus onderricht en onderwezen niet alleen in naaien en breien, maar ook in lezen en schrijven. Zij deden geen afstand van goederen. Ook droegen zij geen uniforme kleding maar gingen wel eenvoudig gekleed.

Het begraven van hun doden was de katholieken lange tijd verboden; pas op 10 maart 1828 werden alle gezindten toegestaan een eigen kerkhof aan te leggen. Tot die tijd werden de katholieke inwoners begraven in de kerk en op het kerkhof van de Nederlands

Hervormde gemeente. Vele namen uit het doop- en trouwregister van de kerk van Waveren vinden we dan ook terug in het begraafregister van de Nederlands Hervormde kerk in Vinkeveen.

In de negentiende eeuw nam door het turfsteken de bevolking van Vinkeveen sterk toe, waardoor de kerk aan de rand van het dorp te klein werd. In 1842 werd aan de Herenweg een nieuwe kerk gebouwd, ongeveer ter plaatse van het huidige Kloosterplein, toegewijd aan de H. Antonius van Padua. Toen ook deze te klein werd, werd in 1883 naar ontwerp van architect Alfred Tepe de huidige neogotische kerk, toegewijd aan het H. Hart van Jezus, gebouwd.

Literatuur:

1. *Doop- en trouwregister van de Rooms-Katholieke kerk te Waveren (1704 -1813), Rijksarchief Utrecht.*
2. *Flament, A.JA, "Het doop-, trouw- en ster/register van Abcoude 1573 - 78, inleiding en aantekeningen", Rijksarchief Utrecht.*
3. *Bloed, Drs. A., "Waverveen door de eeuwen heen, grepen uit de hervormde geschiedenis", 1987.*
4. *Wet, J. van, "Kettters rond de Dom, de reformatie in Utrecht 1520 -1580". Historische Reeks Utrecht, Matrijs, 1987.*
5. *Verwoerd, C., "Kerkgeschiedenis van de parochie Sint Jan de Doper Mijdrecht-Wilnis", Helden-Panningen, 1976.*

Tot 5 mei 1945 waren, voorzover toen bekend, door oorlogshandelingen slechts drie Vinkeveense slachtoffers gevallen. Twee tijdens en ten gevolge van de meidagen 1940 (Jan Blom en Cees Zaal) en één tijdens het bombardement op de Fokkerfabrieken in Amsterdam-Noord in juli 1943 (Jan Berkelaar). Volledigheidshalve zij vermeld dat ook aan 'de andere kant' vier Vinkeveners omkwamen; twee zijn er gesneuveld en twee vermist.

Na die 5de mei 1945 was dat ineens volkomen anders en dat juist op de dag dat in geheel West-Nederland de capitulatie van de Duitse troepen werd gevierd in toen nog bezet Nederland. De tragische afloop van die zo mooi begonnen dag dompelde het hele dorp in diepe rouw en riep tegelijkertijd gevoelens van groot onbehagen op over de vraag of dat wel nodig was geweest. 'Nee', was de algemene conclusie!

Maar, waarom was het dan wel gebeurd?

Pas jaren later is hier uitvoeriger onderzoek naar gedaan. In 1985 kwamen de oorlogsherinneringen van een bewoonster van

Maria-Oord boven water waarin ook de gebeurtenissen op die 5de mei werden beschreven. Deze werden door het weekblad de Ronde Vener gepubliceerd. In december 1990 heeft schrijver dezes in de Proostkoerier verslag gedaan van het gedane onderzoek en tenslotte heeft Jan Rouwenhorst twee jaar geleden aan dit gebeuren een paginagroot artikel gewijd in de Ronde Vener. Weliswaar heeft Ons Weekblad/Het Streekblad in haar bevrijdingsbijlage van mei 1970 aandacht besteed aan de gebeurtenissen op 5 mei 1945, maar dat was meer het citeren van het tendentieuze verslag in Ons Nooddrantsoen van 8 mei 1945.

CAPITULATIE

Uit hetgeen is gepubliceerd en onderzocht komt het volgende beeld naar voren.

Op 4 mei 1945 vonden er op de Lünerburger Heide in het hoofdkwartier van veldmaarschalk Montgomery geheime onderhandelingen plaats over een capitulatie van de Duitse troepen in noordwest-Europa die de volgende morgen om acht uur moest ingaan. Dit was overigens tegen de zin van generaal Eisenhower die een algehele capitulatie wenste en geen deelcapitulatie. Generaal Blaskowitz, die na het vertrek van generaal Christiansen commandant was

geworden van de 'Vesting Holland', vroeg 24 uur bedenktijd om er zeker van te zijn dat de voorwaarden ook konden worden nagekomen. Generaal Foulkes, die met zijn 21ste Canadese legergroep bezig was oost- en noord-Nederland te bevrijden, stemde hierin toe.

H. Koot, de bevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten in bezet Nederland, liet, toen hij van de capitulatie-onderhandelingen hoorde, een bericht aan zijn mannen uitgaan dat zij dienden toe te zien op de naleving van de capitulatieregelingen door de Duitse militairen. Maar ook liet hij weten dat zij pas als gewapende formaties naar buiten mochten treden na de aankomst van de geallieerde troepen. Of deze berichtgeving ook de Vinkeveense BS heeft bereikt is niet bekend.

Een dag later, op 6 mei, werd in hotel 'De Wereld' in Wageningen de capitulatie getekend van alle Duitse legereenheden in Nederland. De bevrijdingsdag zou dus eigenlijk 6 mei moeten zijn en niet 5. De 'Deutsche Zeitung in den Niederlande' van 5 mei had dus gelijk toen ze opende met de kop: "Kein Kapitulation in Holland". Maar voor iedere Nederlander in bezet gebied was de oorlog al op 5 mei afgelopen, dus ook voor de Vinkeveners en dat liet men blijken ook. In het hele dorp hing de vlag uit en iedereen was opgelucht dat nu eindelijk de ellende van de oorlogsjaren voorbij was. Bovendien scheen de zon, hetgeen de vreugde nog eens extra glans gaf.

De avond tevoren waren in het dorp allerlei vreugde-uitingen geweest ofschoon na 8 uur niemand meer de straat op mocht.

BINNENLANDSE STRIJDKRACHTEN

De ondergrondse kwam bovengronds, al heette die dan sinds september 1944 Binnenlandse Strijdkrachten, BS.

In Vinkeveen had hierover een driemanschap de leiding: H. Berkelaar, D. van Ruller en F. van Golen. De BS'er Jo Kuijper kreeg van Berkelaar de opdracht zaterdagmorgen om vijf uur in Breukelen instructies te halen hoe nu te handelen. Die instructies hielden in dat alle wegen in het dorp dienden te worden afgezet teneinde te voorkomen dat NSB'ers zouden vluchten. Bij aankomst in Breukelen bleek zich daar kort tevoren een incident te hebben voorgedaan waarbij een Duitse soldaat was omgekomen. De situatie was gespannen maar escaleerde niet. Wel bleek het Kuijper dat contact met Duitsers niet zonder risico's was. Bij terugkomst meldde hij het incident dan ook bij zijn superieuren, waarna Van Golen de BS'ers opdroeg zich vooral rustig te gedragen. Vervolgens zwermden zij uit naar alle kruispunten en uitgaande wegen van het dorp. Twee BS'ers betrokken de post Provincialeweg - Groenlandsekade waar nu hotel Residence staat. Op zeker moment naderden twee Duitse militairen per fiets uit de richting Loenersloot. Ze werden tot

stoppen gemaand. Overigens wordt er ook gesproken over 'militairen in een auto' en over 'officieren in een wachtende auto'. Hoe het ook zij, een van hen werd neergeschoten en overleed ter plaatse. De twee NSB'ers waren hiervan zo geschrokken dat zij in een nabij gelegen roeiboort wegvluchtten, de Plassen op. De overgebleven Duitser keerde terug en bracht bij zijn superieuren op het kasteel van Loenersloot verslag uit van het gebeurde. Daar werd direct alarm geslagen en een eenheid van de daar gelegen Feldgendarmarie (militaire politie) werd per bus naar de plaats gebracht waar het voorval zich had voorgedaan.

DUITSE WRAAK

Intussen was een groepje BS'ers via de Zuwe de Groenlandsekade opgereden, onkundig van wat er bij de driesprong aan de Provincialeweg was voorgevallen. Bij het naderen van de driesprong stootten ze al direct op de Duitsers en kwamen onder vuur te liggen. Jan Jetten werd meteen dodelijk getroffen en Clemens Lutz raakte gewond aan een bovenbeen. De anderen hadden dekking gezocht en probeerden zich uit de voeten te maken. De Duitsers trokken de Groenlandsekade een eind op, op zoek naar de verzetsstrijders, door hen 'partizanen' genoemd. Ze vonden niemand maar namen wel een aantal bewoners in gijzeling die urenlang voor hun woning moesten blijven staan. Later werden ze meegenomen naar

De begrafenisstoet op weg naar het kerkhof achter de katholieke kerk.

Utrecht en de volgende dag weer vrijgelaten.

Toen het zoeken naar de BS'ers vruchteloos bleek, trokken de Duitsers langs de Provincialeweg richting dorp. Vanaf die weg schoten ze op alles wat bewoog, ook richting Baambrugse Zuwe die toen nog maar aan één zijde was bebouwd. Bij de Ringbrug stuitte ze op drie BS'ers die zich hadden verscholen achter riet-hopen op de Hoge Dijk. Toen zij hun munitie hadden verschoten, probeerden ze te vluchten.

Tevergeefs! Dirk van Vliet werd getroffen toen hij in het water dook en Niek Kroon sneuvelde ter plaatse. Jo Driehuis kwam ook om. Volgens sommigen door een handgranaat, volgens ande-

ren door het schot van een pantservuist.

Jan Rouwenhorst, die met een broer van Dirk van Vliet heeft gesproken, geeft weer een andere lezing. Driehuis en Kroon zouden zijn gepakt in de omgeving van de huidige Bernhardlaan en ter plaatse neergeschoten. Ook zouden tijdens het gevecht enkele Duitsers zijn getroffen. De weg naar het dorp was nu vrij en de groep splitste zich op in tweeën: een deel ging richting Heul tot de brug, de andere richting Achterbos. Diverse huizen werden doorzocht en de bewoners naar buiten gedreven en daar werden ze met de handen omhoog voor hun woning onder schot gehouden.

Later werd een dertigtal inwoners meegenomen naar Utrecht, maar ook zij kwamen de volgende dag weer vrij en keerden lopend naar huis terug.

Twee bewoners van Maria-Oord, die hun dagelijkse flesje melk bij een boer in de buurt gingen halen, werden voor het tehuis getroffen en bleven gewond liggen. Ze mochten met een brancard naar binnen worden gebracht. In een van de woningen werd een lamp geraakt. Splinters ervan troffen het oog van Gijs Valentijn die het later zou moeten missen. Huizen werden doorzocht op verzetsstrijders maar niemand werd gevonden, ofschoon het in de woning van Gijs Valentijn maar

een haar scheelde: twee BS-leden hadden zicht namelijk verstopt in de kast onder een bedstee. Ook in Maria-Oord hadden BS'ers zich verstopt, maar hier kon door de rector huiszoeking worden voorkomen.

Inmiddels was ook een eenheid van de in het fort van Abcoude gelegerde Organisation Todt gealarmeerd. Deels te voet, deels per fiets trokken zij dicht langs deslootkantvandeBaambrugse Zuwe richting dorp. Van twee zijden werd Vinkeveen nu belegerd. De groep, die richting Achterbos was getrokken, kamde ook daar de huizen uit, hoewel men niet overal naar binnen ging. De Duitsers waren op zoek naar de partisanen die 's morgens een van hun kameraden hadden doodgeschoten, zoals één van hen

antwoorde op de vraag waarom dit allemaal was. Ook in Achterbos werd niemand gevonden, maar wel werden er weer vijf mensen uit hun huizen gehaald en voor hun woning gezet. De BS'ers Piet van Beek en Toon Schokman waren naar het Achterbos gevlucht en hielden zich verborgen op een eilandje achter de woning van de familie Kok. De Duitsers liepen het Achterbos uit, het Waverveense pad op. Aangekomen bij de villa 'De Rietkraag' ontdekten ze na een tip de twee mannen. Die probeerden via een sloot te vluchten maar werden gepakt en met de handen in de nek over het erf van de familie Rijnsoever, thans Achterbos 89, afgevoerd naar een vrachtwagen. Later werden ze op een fiets gezet en,

met twee Duitsers voorop, in een groep soldaten over de Zuwe weggevoerd. Bij café De Vier-sprong werden de twee gedwongen in het gras te gaan liggen en daar werden ze met geweerkolven bewerkt. Vervolgens ging het over de Groenlandsekade naar de plaats waar 's morgens de Duitse soldaat was gedood. Beide BS'ers werden naar de kom gevoerd die de toekomstige afrit zou gaan vormen voor de A-2 die reeds als zanddijk aanwezig was. Opnieuw werden Schokman en Van Beek ernstig mishandeld en tenslotte met een schot door het hoofd gedood. Omwonenden hadden omstreeks negen uur die avond schoten gehoord, maar durfden niet te gaan kijken. Pas de volgende morgen gingen de BS'ers Herman Hartsink en Jo

3 Gesneuvelde verzetsstrijders op weg naar het Hervormde Kerkhof.

meisje rechts: Dora van Tol, voorste man in uniform: Jan Stoof

Bosland poolshoogte nemen. Ze vonden de lijken van Van Beek en Schokman met zulke ernstige mishandelingen dat ze nauwelijks herkenbaar waren. De stoffelijke resten van de twee werden op een platte wagen gelegd en over de Provincialeweg naar Maria-Oord gebracht, waar ze door moeder-overste werden afgelegd. Zaterdagavond waren daar ook al de lijken gebracht van Niek Kroon, Jo Driehuis en Jan Jetten. Zondagmorgen werd in de Ring het lichaam van Dirk van Vliet geborgen.

VERSLAGENHEID

De verslagenheid in het dorp was groot! Men was de oorlog zo goed doorgekomen, met zo weinig slachtoffers, en nu, op één dag, zes doden! Wat de mensen vooral bezig hield was het gevoelen dat het gebeurde geheel onnodig was geweest. Men weet het aan overmoedig optreden en aan een misplaatst gevoel van stoerheid. Trouwens,

diezelfde morgen had zich bij de kruising Provincialeweg - Herenweg ook al een incident voorgedaan dat echter goed afliep. De juiste toedracht is niet meer te achterhalen. Een tot stoppen gedwongen auto met Duitse militairen zou een handgranaat gegooid hadden naar postende BS'ers. Doorbemiddeling van politie-agent Severs, zelf ook een BS'er, werd het voorval gesust. Een andere lezing vertelt dat van een passerende Duitse auto de banden werden lek geschoten, nadat deze een stopgebod had genegeerd.

Heel anders reageerde het illegale blad 'Ons Noodrantsoen' van 8 mei. In een verslag van het gebeurde spreekt het van "als leeuwen vechtende" Vinkeveners die een overmachtige vijand urenlang van het lijf hebben weten te houden waarna de BS-commandant het bevel gaf het vuren te staken en terug te trekken. Op meesterlijke wijze zou dit bevel zijn uitgevoerd. De begrafenis vond plaats op

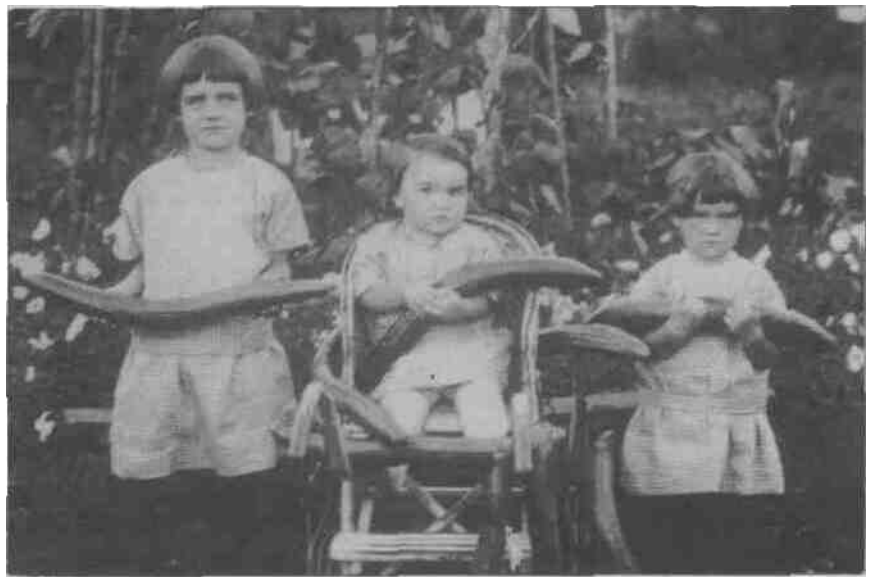
woensdag 9 mei. 's Morgens werden Piet van Beek, Jo Driehuis en Toon Schokman naar hun laatste rustplaats gebracht op het kerkhof achter de katholieke kerk, nadat er eerst een plechtige Requiemmis aan vooraf was gegaan, 's Middags volgden Jan Jetten, Niek Kroon en Dirk van Vliet. Zij werden ter aarde besteld op het kerkhof van de Nederlands Hervormde kerk. Ook nu weer leefde het hele dorp mee! Overal hingen de vlaggen halfstok en er was een grote massa mensen op de been. Op 4 mei 1948 werd op de hoek Kerkweg - Herenweg een monument onthuld voor de Vinkeveense gevallen uit de Tweede Wereldoorlog. Het is het beeld van een treurende vrouw, gemaakt door Stauthamer. In 1963 is het bij de verbreding van de Kerkweg tot Kerklaan verplaatst naar de hoek Heulweg - Herenweg.

Komkommers, kommer en kwel

door P. van Asselen

Er was bij de familie Van Asselen wat te vieren. Met de gekweekte komkommers was een tweede prijs behaald. Op de foto staan mijn drie zussen, v.l.n.r. Ans, Nel en Bep. Moeder was achter de naaimachine gekropen en had van één lap stof drie mooie, deftige jurkjes gemaakt.

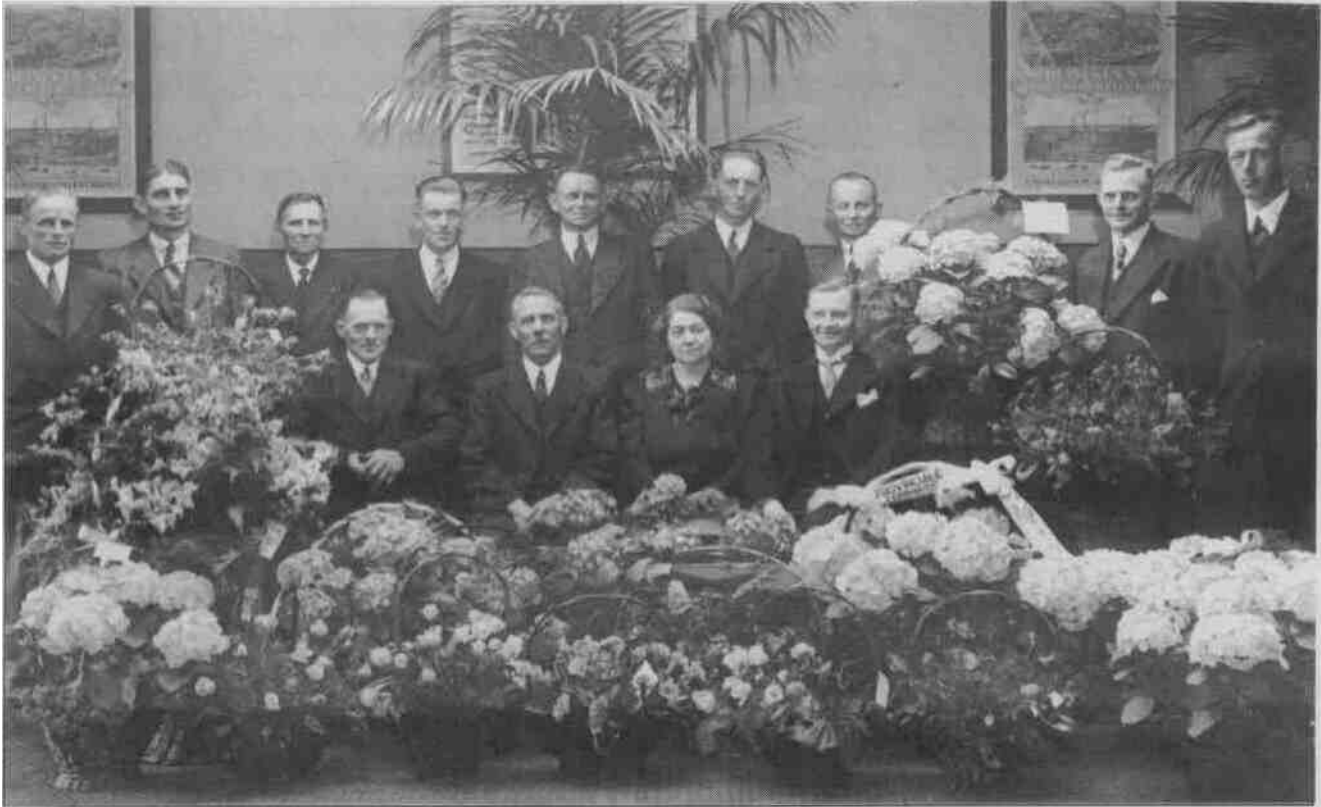
Mijn vader Piet van Asselen had eind jaren twintig, zoals zoveel Vinkeveners, een tuinderij, ergens achter schilder Mulckhuyse. De komkommers waren voor een tentoonstelling in Utrecht, waar veiling Vinkeveen ook aan mee zou doen. De zeilboot van veenbaas Vredendaal lag helemaal vol met in Vinkeveen geteelde groenten. Maar... er werden voor die tentoonstelling heel veel komkommers aangevoerd en dus kwam onze partij gewoon op de veiling terecht. Er moest zelfs geloot worden welke series geveild zouden worden. Het werden de vierde en de zesde! De komkommers waren flink uit de kluiten gewassen; sommige waren 68 cm en pasten niet recht in een grote veilingkist. Maar ook de veiling leverde weinig financieel succes op. Iedereen en alles was al van komkommers voorzien en onze partij, de zesde, moest doorgedraaid worden. In die tijd exporteerde de Vinkeveense veiling ook naar Duitsland, dus..., geen nood. De partij komkommers zou, met nog allerlei andere

groenten van verschillende tuinders, naar de veiling in Pijnacker worden gestuurd en van daar naar Duitsland. Mijn broer Kees, toen nog een jongen, heeft in zijn eentje onze komkommers ingeladen, een zware klus. Misschien kon er toch nog wat verdiend worden! Helaas! Een groot gedeelte werd afgekeurd: te groot en te dik. En de opbrengst van de rest was zo gering dat er geld bij moest om de kosten te dekken. Rest me nog te vertellen wie de eerste prijs behaalde: dat was Daan van Senten. P.s. Dit verhaal berust op overle-

vering en er zullen misschien wel wat onwaarheden ingeslopen zijn, maar... een goed verhaal moet je nimmer onderbreken.

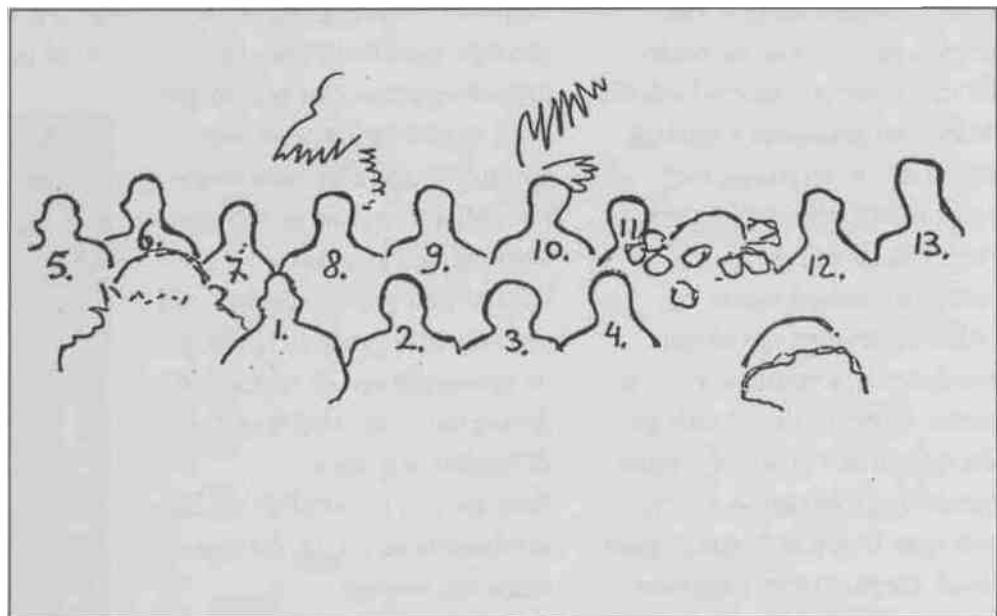
Foto Groenteveiling

In de Proostkoerier 9e jaargang nr. 3 en 4 (december 1994) stonden twee foto's. Op de onderste foto poseerde het bestuur van de Coöp. Groenteveiling Vinkeveen. Vraag was bij welke feestelijke gelegenheid deze foto gemaakt werd en ook ontbraken er enkele namen.

De heer J. van Spengen, Heulweg 27 in Vinkeveen, schreef de redactie dat het bestuur van de veiling in 1942, toen de veiling 25 jaar bestond, op de gevoelige plaat werd vastgelegd en de namen die er bijhoren zijn:

1. P Burggraaf
2. C. Mooy
3. Mevr. Van Zwieten
4. P. van Zwieten sr.
5. T. Kolenberg
6. D. van Senten
7. W. v.d. Zwet (Noorden)
8. J. de Jong (Noorden)
9. J. de Wit
10. B. Koper
11. J. Kolenberg
12. L. Koster
13. R. Baars (Noorden).

Genealogie en computers

door J.M. Klijn

Als we enige tijd met genealogie, het onderzoek naar onze voorouders, bezig zijn, verzamelen we al snel een grote hoeveelheid aan informatie; namen, geboorte-, huwelijks- en overlijdensdata, adressen en alles wat we nog meer te weten komen. In het begin weten we hier nog aardig de weg in en volstaat de bekende schoenendoos, maar na enige tijd ontstaat de behoefte hier wat meer ordening in aan te brengen. De genealoog maakt hierbij in eerste instantie gebruik van formulieren zoals kwartierstaten en gezinsbladen. Ook worden er vaak kaartenbakken met persoonsgegevens aangelegd. Een computer leent zich echter bij uitstek voor het opslaan en ordenen van dit soort informatie. Bovendien kan de computer ons door het op verschillende manieren presenteren van de gegevens helpen bij het verder onderzoek. Wanneer het onderzoek nog wat verder gevorderd is stelt dezelfde computer ons in staat om de gegevens in een presentabele vorm te brengen en zo een publikatie of misschien zelfs de uitgave van een familieboek voor te bereiden. Dit artikel geeft een overzicht van de mogelijkheden die een computer voor de genealoog kan bieden.

Computers voor privé-gebruik (PC's) zijn de laatste jaren door hun sterk dalende prijs binnen ieders bereik gekomen. Het plezier dat we hieraan beleven hangt echter in sterke mate af van de keuze van de juiste computerprogramma's (software). Op het gebied van genealogie zijn een aantal uitstekende programma's op de markt. De vaak gestelde vraag welk programma het beste is, is echter nauwelijks te beantwoorden; de persoonlijke voorkeur speelt hierin een sterke rol. Wel zijn een aantal belangrijke kenmer-

ken aan te geven waarop bij de keuze van een programma gelet kan worden.

Zonder uitzondering wordt de kern van ieder genealogie-programma gevormd door een tweetal bestanden: een persoonsbestand en een relatiebestand. In het persoonsbestand worden alle persoonsgebonden gegevens bijgehouden zoals voornamen en achternaam, geboortedatum en plaats, overlijdensdatum en plaats, beroepen, woonplaatsen etc. Iedere persoon krijgt in dit bestand een unieke identificatie.

Men kan zich hierbij een kaartenbak voorstellen met voor iedere persoon een kaartje met daarop zijn gegevens. In het relatiebestand staat welke personen een relatie (door bv. huwelijk) met elkaar hebben en welke kinderen uit deze relatie zijn voortgekomen. Het relatiebestand brengt dus structuur in de personen uit het persoonsbestand.

De gebruiker van een dergelijk programma hoeft zich over de organisatie van dergelijke bestanden echter geen zorgen te

maken. Het gezicht dat een genealogieprogramma naar de gebruiker heeft kan grofweg in twee categorieën onderverdeeld worden: in de vorm van een zgn. gezinsblad, met op het scherm de gegevens van een compleet gezin, of in de vorm van een boomstructuur. Deze boomstructuur is meestal opgebouwd vanuit één persoon waarvan zijn ouders, grootouders, overgrootouders enz. worden weergegeven; een zgn. kwartierstaat. Deze laatste vorm zal vooral de voorkeur hebben van hen die zich in hoofdzaak met het uitzoeken van kwartierstaten bezig houden.

Naast de mogelijkheid tot invoer van primaire gegevens als namen, geboorte- en overlijdensdata bieden de meeste programma's de mogelijkheid tot het invoeren van additionele gegevens. Te denken valt hierbij aan bronvermeldingen, eigen notities, vermelding van getuigen bij doop en trouw etc. Sommige programma's bieden tegenwoordig zelfs de mogelijkheid om afbeeldingen en foto's aan de gegevens te koppelen. Hiermee kan het bestand uitgebreid worden tot een compleet familie-fotoalbum.

Voor men echter aan serieuze invoer van gegevens met een gekozen programma begint, dient men zich te realiseren dat hier veel tijd mee gemoeid is. Indien we in de loop der tijd van programma willen veranderen,

zouden we al het typewerk niet graag opnieuw willen doen. Om dit te vermijden bieden de meeste programma's een min of meer gestandaardiseerde manier om gegevens uit te wisselen (importeren en exporteren van data). Hiermee is het dan ook mogelijk om gegevens met mede-genealogen uit te wisselen, ongeacht het programma dat de ander gebruikt. Belangrijk is dus dat het programma deze zgn. GEDCOM in- en uitvoer ondersteunt.

Hebben we eenmaal een hoeveelheid gegevens ingevoerd, dan kunnen deze op diverse manieren gerangschikt worden uitgevoerd. Alle programma's bieden de mogelijkheid om gezinsbladen en kwartierstaten af te drukken. Daarnaast kunnen vaak complete genealogieën, stamreeksen en parentelen worden afgedrukt. De diverse programma's onderscheiden zich hierin door de flexibiliteit waarmee tussen diverse opties gekozen kan worden, zoals het al of niet opnemen van eigen teksten, wel of geen bronvermeldingen, manier van nummering en het automatisch genereren van indexen. Ook wordt vaak de mogelijkheid geboden getekende stambomen of kwartierstaten af te drukken. Tijdens het onderzoek kunnen tabellen met gegevens, alfabetisch of op datum gerangschikt, bijzonder handig zijn. Veel programma's kennen de mogelijkheid de kolommen in deze tabellen zelf te kiezen. Deze

tabellen kunnen dienen als werklijsten tijdens het bezoek aan het archief.

Wanneer ook de standaard mogelijkheden van uitvoer die het programma biedt, te kort schieten, is het meestal mogelijk de gegevens over te hevelen naar een tekstverwerker. Hiermee kan de tekst naar eigen smaak worden bewerkt en bijvoorbeeld gereed gemaakt worden voor publikatie (denk hierbij ook eens aan De Proostkoerier).

Een in Nederland veel gebruikt programma is GensData/D90, uitgegeven door de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV). Daarnaast hebben de programma's HazaData van de firma Telepas en Progen in Nederland een groot marktaandeel. De prijzen van deze programma's variëren tussen f60,- /f75,- (GensData: voor leden NGV / niet leden) en ca. f200,- voor HazaData in de meest uitgebreide versie. Het zijn allen programma's met gegevensinvoer in de vorm van een gezinsblad. Voordeel van deze programma's is dat zij Nederlandstalig zijn en toegespitst op de typisch Nederlandse praktijk van genealogisch onderzoek.

Wanneer men hier echter overheen wil stappen zijn er op de buitenlandse markt, met name in de Verenigde Staten, een groot aantal zeer goede programma's beschikbaar. Een in Nederland

nogal eens gebruikt programma is Brother's Keeper. Hiervoor is zelfs een Nederlandse taalmodule beschikbaar. Het is beschikbaar volgens het zgn. sharewareprincipe, d.w.z. het kan kosteloos worden uitgetest. Op het moment dat men besluit het daadwerkelijk te gaan gebruiken, wordt men geacht het te registreren (ca. \$ 45,-). Een voorbeeld van een goed en redelijk goedkoop programma dat werkt met

een presentatie als boomstructuur is Family Origins van Parsons Technology, dat verkocht wordt voor een prijs van \$ 49,-.

Het valt echter buiten het bestek van dit artikel om een compleet overzicht te geven van de beschikbare computerprogramma's; het zijn slechts enkele voorbeelden zonder tientallen andere te kort te willen doen.

Welk programma men uiteinde-

lijk ook kiest, ze hebben allen gemeen dat zij het de genealoog mogelijk maken, te profiteren van de mogelijkheden die de computer hen kan bieden zoals eenduidige opslag van gegevens, snelle opzoekmogelijkheden, eenvoudige correctie en een presentabele uitvoer van gegevens.

Kopij, Kopij, Kopij

Helaas, de kopij stroomt nog steeds niet écht binnen...

Toch zou het zo leuk zijn als er uit onze steeds groeiende ledenkring wat meer publicaties in ons blad geplaatst konden worden.

Velen onder U hebben vast wel iets te vertellen dat ook Uw mede-leden zal interesseren.

U weet het: de redactie is altijd bereid te helpen als U moeite hebt met het "in-elkaar-zetten" van een artikel.

Ook als u historisch foto-materiaal hebt waarbij een verhaal moet worden gemaakt, kunt

U altijd een beroep doen op onze medewerking.

Was U het allang van plan? DOEN!

R e d .